
Els pous de glaç de l'Avencó (s. XVII-XVIII)

Jaume Oliver,¹
Natàlia Boya,
Núria Oms
i Marta Urbiola

1. Ajuntament de Tagamanent

Resum

Situats a la vora de la riera de l'Avencó, límit entre els municipis de Tagamanent i d'Aiguafreda (Vallès Oriental), dins del primer, els pous de glaç de l'Avencó són un conjunt de tres construccions de pedra datades als segles XVII i XVIII, que servien per emmagatzemar gel durant l'hivern per proveir les grans ciutats catalanes durant els estius (Mataró, Barcelona, etc.).

Juntament amb els pous s'emplacen els elements següents formant el conjunt:

– Resclosa i el seu rec o canal de derivació. Es troba situada a la riera de l'Avencó.

– Basses de producció de glaç. Actualment desaparegudes.

– Bassa del Molí. Situada al costat del molí.

– Pou Petit o Fornot. L'únic pou construït sobre el nivell del terra i amb coberta plana.

– Pou Mitjà o Pou Vell. Construït i enterrat en el terreny apareix a l'exterior amb una cúpula esfèrica de pedra.

– Pou Gran. Situat vora el pou mitjà té la mateixa estructura però és de dimensions més grans. També sobresurt del terreny amb una cúpula, actualment coberta en part de vegetació.

– Edificacions annexes: l'antiga masia, el molí, el restaurant Les Alzines i un petit edifici de serveis.

Aquesta successió d'elements té un valor afegit pel fet que són considerats com un conjunt arquitectònic en el qual cal intervenir, no tan sols individualment sinó també col·lectivament.

Paraules clau

Pous de glaç, Avencó, gel

Resum

Los pozos de hielo del Avencó (s. XVII-XVIII)

Situados en la ribera de la riera del Avencó, límite entre los municipios de Tagamanent y de Aiguafreda (Vallès Oriental), dentro del primero, los pozos de hielo del Avencó son un conjunto de tres construcciones de piedra datadas en los siglos XVII y XVIII, que servían para almacenar hielo durante el invierno para proveer a las grandes ciudades catalanas durante los veranos (Mataró, Barcelona, etc.).

Junto con los pozos se emplazan los siguientes elementos formando el conjunto:

– La presa y su canal de derivación. Se encuentra situada en la riera del Avencó.

– Balsas de producción de hielo. Actualmente desaparecidas.

– Balsa del Molí. Situada al lado del molino.

– Pou Petit o Fornot. El único pozo construido sobre el nivel del suelo y con cubierta plana.

– Pou Mitjà o Pou Vell. Construido y enterrado en el terreno aparece en el exterior con una cúpula esférica de piedra.

– Pou Gran. Situado cerca del pozo mediano tiene la misma estructura pero es de dimensiones mayores. También sobresale del terreno una cúpula, actualmente cubierta en parte de vegetación.

– Edificaciones anexas: la antigua masía, el molino, el restaurante Les Alzines y un pequeño edificio de servicios.

Esta sucesión de elementos tiene un valor añadido por ser considerados como un conjunto arquitectónico en que es necesario intervenir, no sólo individualmente sino también colectivamente.

Palabras clave

Pozos de hielo, Avencó, hielo

Abstract

The Ice Wells of Avencó, 17th – 18th Centuries

Located along the banks of the Avencó watercourse, which forms the boundary between the municipalities of Tagamanent and Aiguafreda (Vallès Oriental) and in the former municipality, the Avencó ice wells consist of three stone constructions dating from the 18th century, which were used to stock ice in the winter in order to supply large Catalan cities during the summer (Mataró, Barcelona, etc.).

Along with the ice wells, the following elements are part of this ice production site:

– Weir and channel to divert water. Located on the Avencó watercourse.

– Pools for ice production. Currently no longer in existence.

– Mill pond. Located next to the mill.

– Small ice well or *fornot*. The only well built above the ground level and with a flat cover.

– Medium-sized or old ice well. Built partially underground, its rounded cupola emerges above ground.

– Large ice well. Located near the medium-sized ice well, it has the same structure but larger dimensions. Its cupola, now partially covered in vegetation, also emerges from the ground.

– Annex buildings: the former farmhouse, the restaurant Les Alzines and a small service building.

This series of elements has an added value, as it is considered an architectural site which must be restored, not only through individual but also collective action.

Keywords

Ice wells, Avencó, ice

Introducció

Des del final de l'any 2003 és en curs d'implantació, als municipis de Figaró-Montmany i Tagamanent, el pla de desenvolupament que compta amb el suport del Departament de Treball i Indústria de la Generalitat.

El territori en qüestió es troba al nord de la comarca del Vallès Oriental, al bell mig de passadís natural entre el Vallès i Osona conegut com el Congost. Aquest espai limita amb Aiguafreda i el Brull (N), amb Sant Pere de Vilamajor i Cànoves i Samalús (E), amb la Garriga i l'Ametlla (S), i amb Sant Quirze de Safaja i Sant Martí de Centelles (W).

Aquest territori és abrupte i compta amb poques planes, tot i que hi ha diferències entre els municipis. Així, el terme de Figaró-Montmany es troba encaixat entre el massís del Montseny a l'est i els cingles de Bertí a l'oest; és, per tant, un territori genuïnament del Congost. En canvi, el terme de Tagamanent, tot i que està centrat demogràficament i políticament en el mateix Congost, s'estén pel massís del Montseny, pel pla de la Calma i arriba fins a la capçalera de Vallforners, orientada cap als termes vallesans de Cànoves i Samalús.

El Pla de desenvolupament local entén el desenvolupament com un ecosistema que ha de tendir a eliminar l'aïllament entre els diferents actors polítics, econòmics i socials mitjançant la seva inclusió en un marc de relacions basades en conceptes com saturació, sostenibilitat i capacitat d'adaptació (GREFFE, 2003, pàg. 72-85). En aquest sentit, el desenvolupament local és un model de progrés «basat essencialment en el recurs humà, centrat en els actors locals i en la seva capacitat per fer sorgir un projecte global basat en la identitat local per imaginar i construir el futur» (DALLA ROSSA, 1996).

La creació d'un medi favorable a la creació d'activitats econòmiques suposa, tanmateix, equipament adequats, una població formada, un medi social i cultural viu (MENGUIN I MASSON, 1989). Els sectors productius i de serveis (agricultura, indústria, comerç, etc.) tradicionalment conside-

rats com a motors del desenvolupament a través de la creació d'ocupació tenen el mateix potencial que el sector cultural (patrimoni històric, arts, etc.), tant per al progrés immaterial de la comunitat (promoció de l'autoestima, cohesió social), com per a la generació de beneficis econòmics i ocupació (GREFFE, 1998). En aquest sentit, en el marc d'aquesta iniciativa innovadora de col·laboració supramunicipal, el Pla de desenvolupament local té com a objectius principals diversificar l'activitat econòmica i millorar l'ocupació i l'ocupabilitat de les persones, d'una banda; i, d'una altra, augmentar la cohesió social i l'autoestima de la població. Les accions concretes se centren en tres àmbits de treball complementaris:

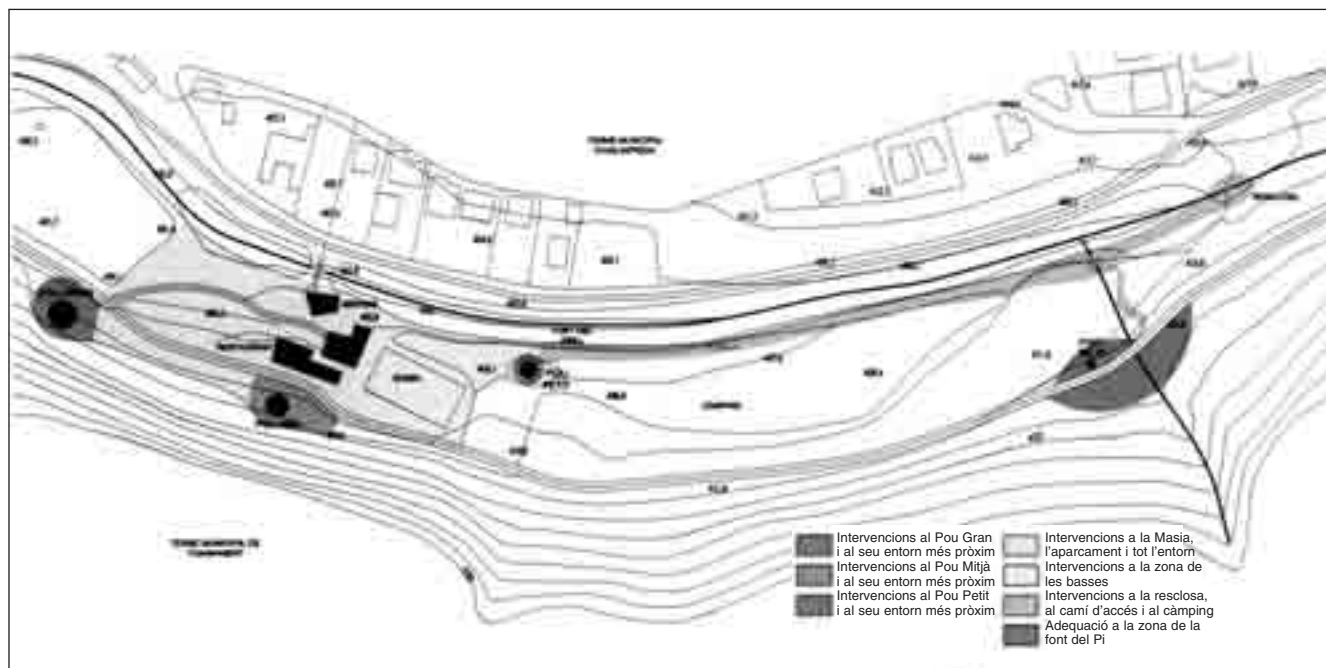
- Valoritzar el patrimoni cultural i natural.
- Potenciar els serveis a les persones.
- Millorar la connexió entre els diversos sectors econòmics i socials del territori.

En definitiva, el Pla de desenvolupament local vol superar la tradicional concepció de l'espai com a simple suport de l'activitat econòmica i, en canvi, entén aquest com un recurs de dimensions múltiples, que reflecteix les interrelacions entre factors ambientals, econòmics, socials i culturals.

Tagamanent, territori de desenvolupament, i el projecte «Pous de glaç»

Tagamanent és conegut, sobretot, pel turó homònim, que amb una característica silueta a l'extrem occidental del massís del Montseny fa de límit entre les pastures muntanyenques del pla de la Calma i l'estret engorjat del Congost que comunica amb Osona al nord i el Vallès Oriental al sud. El turó és coronat per l'església de Santa Maria, des de la qual s'albira un panorama esplèndid. Però el turó, que s'aixeca a 1.055 m d'altitud, és només un punt d'un extens terme municipal que té més de 43 km² i que, dins els seus límits, conté un ric patrimoni històric i natural susceptible de ser valoritzat i convertit, per tant, en factor de desenvolupament.

Els pous de glaç de l'Avencó.

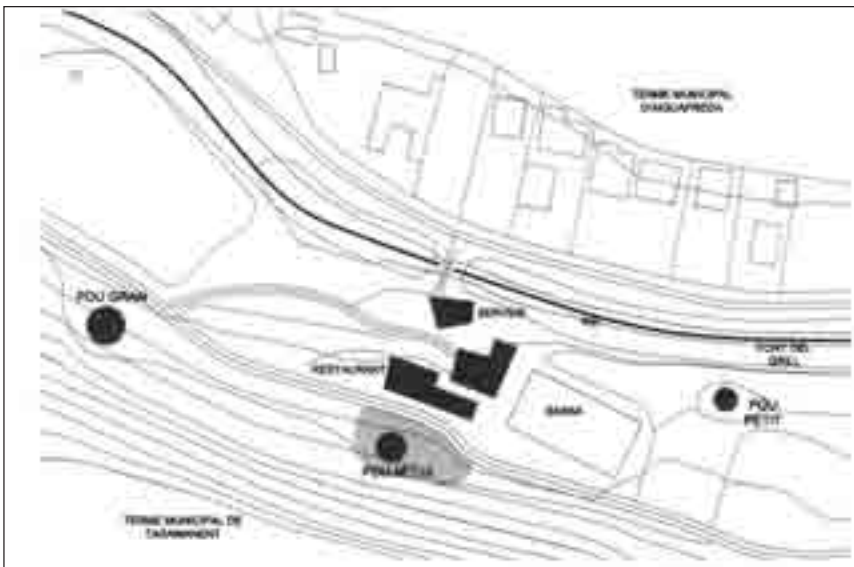
POU GRAN DE L'AVENCÓ

- Geometria: secció circular amb una part interna excavada al terreny i coberta exterior oberta semicircular.
- Dimensional:çada total 12,75m i diàmetre interior 10,30m.
- Murs de pedra: 45cm-60cm de gruix
- 3 obertures a l'exterior: empousament, desempousament i ventilació.
- Detalls interiors: canal amb 5m de mig punt per evitació d'aigua.

Pou Gran - intervencions.

POU GRAN - INTERVENCIONS

- Mur de contenidó de pedra: neteja i distensió del treball; tractament del mur.
- Pou Gran: obertura d'espais interiors mitjançant la construcció d'un túnel; restauració de les cotes en els murs; condicionament i neteja interior; muntatge de l'espai.
- Condicionament exterior: recuperació del camí; recuperació dels murs de coberta de pedra.
- Obertures: recuperació de les obertures existents.

POU MITJÀ O VELL

DESCRIPCIÓ:

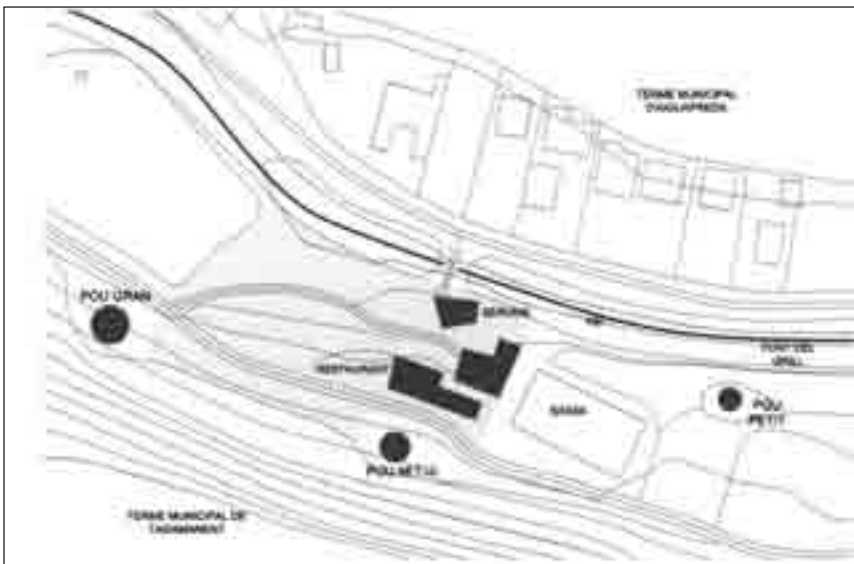
- **Geometria:** secció circular amb una part interior excavada al terreny i coberta exterior cúpula semiesfèrica.
- **Dimensions:** menor al Pou Gran.
- **Mura de pedra:** 40cm-45cm de gruix.
- **3 obertures** a l'exterior: empouament, desempouament i ventilació actualment tancada.
- **Data:** últim pou a ser tancat per pressió.

INTERVENCIÓ:

- Restauració del Pou.
- Recuperació de les obertures originals.
- Adequació de l'entorn.

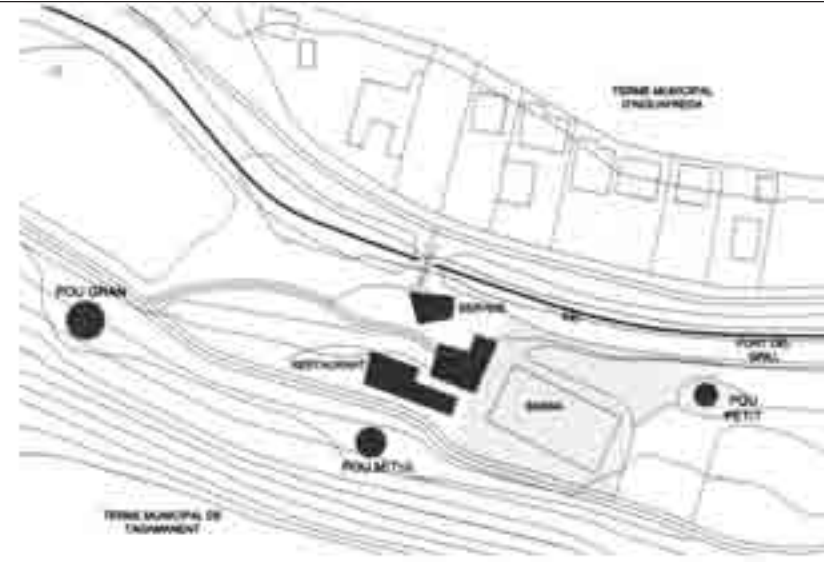
Masia, restaurant i aparcament.

MASIA, RESTAURANT I APARCAMENT

- **Masia:** restauració de l'edifici.
- **Restaurant:** replicació dels braser i de les taules de pedra.
- **Edifici annex:** enderroc de construcció deficiente rehabilitació i condicionament com a servei.
- **Aparcament:** organització, tractament i senyalització.

POU PETIT O FORNOT I BASSA

DESCRIPCIÓ POU PETIT

- **Geometria:** planta circular i coberta plana. Edificació totalment exterior de pedra.
- **Estat actual:** de actual de dipòsit d'aigua i magatzem amb un forat interior.
- **1 obertura original:** posteriorment s'ha realitzat dues obertures més (una a cada costat).
- **Detalls:** situat a l'interior del rànsping.

INTERVENCIÓ POU PETIT

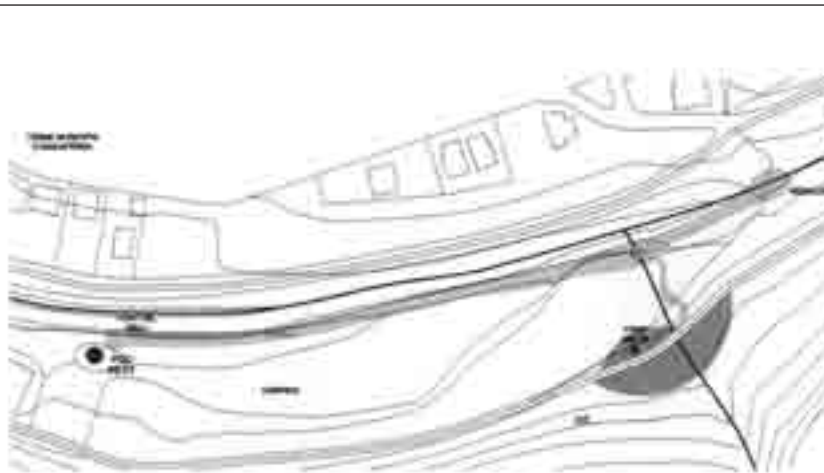
- Enderroc de l'edificació annexa
- Restauració exterior del Pou

BASSA DEL MOLÍ

- Netaja i adequació de l'accés

Recorregut vora la riera fins a la resclosa i font del pi.

RECORREGUT VORA LA RIERA FINS LA RESCLOSA I FONT DEL PI

RECORREGUT

- Netaja i desbrossat
- Adequació del camí
- Substitució de la tarces del rànsping

RESCLOSA

- Netaja i condicionament
- Adequació de l'accés
- Manteniment de la resclosa

FONT DEL PI

- Condicionament de l'entorn per a zona de picnic
- Recuperació de la font del pi

Entre el patrimoni local de Tagamanent destaquen els pous de glaç de l'Avencó. Els tres pous de glaç de l'Avencó són el vestigi més important d'una antiga indústria tradicional destinada a l'elaboració i comercialització de glaç. El pou més antic de l'Avencó (el Pou Vell) ja existia l'any 1619 i els altres (el Pou Gran i el Fornot) foren construïts entre aquesta data i l'any 1754. El glaç que es produïa es venia als pobles de l'Alt Congost, al Maresme i a la ciutat de Barcelona, on s'utilitzava per conservar i refrigerar begudes i aliments.

El projecte «Pous de glaç de l'Avencó» és una de les accions principals del Pla de desenvolupament local i pretén, mitjançant la valorització (recuperació, reintegració a la societat i difusió) d'aquests elements del patrimoni local, contribuir a l'endrecament paisatgístic (mediambiental i, més específicament, urbà, en la línia del qual observa X. GREFFE, 1999) de la vall de l'Avencó, crear una destinació turística d'aprenentatge i oci, i contribuir a la promoció del municipi de Tagamanent mitjançant l'establiment de vincles institucionals amb altres projectes catalans, espanyols i europeus.

Després d'uns anys en què s'han realitzat treballs de recerca i consolidació material del conjunt patrimonial (mitjançant subvencions del Servei de Parcs Naturals de la Diputació de Barcelona i del Centre de Promoció de la Cultura Popular i Tradicional Catalana, així com recursos propis de l'Ajuntament de Tagamanent), a principi de l'any 2005 sembla que el projecte «Pous de glaç de l'Avencó» ha iniciat el camí cap a la seva valorització definitiva. Així, tot i que queda encara molta feina per fer, es disposa ja d'un projecte general de com hauria de ser del tot

el conjunt patrimonial, d'una banda; i, d'una altra, es disposa de finançament suficient per finalitzar la rehabilitació i museïtzació integral del Pou Gran (1619-1754) gràcies a sengles subvencions de la Xarxa Barcelona Municipis de Qualitat (Diputació de Barcelona) i del Departament de Treball i Indústria de la Generalitat de Catalunya; aquest darrer mitjançant l'atorgament d'un pla d'ocupació per a quatre persones aturades (una restauradora, una dissenyadora i dos peons), permetrà, a més d'avançar en les tasques de valorització, crear llocs de treball, complint-se així un dels objectius principals del Pla de desenvolupament local.

Referències bibliogràfiques

- DALLA ROSSA, G. (1996). «Experiencias y conceptos teóricos para la formación superior de agentes de desarrollo local». *Desarrollo local y medio ambiente. La Iniciativa Comunitaria LEADER*. Diputació de Conca.
- GREFFE, Xavier (1998). «Heritage, Economic Development and Employment Creation». *National Trust for Heritage*. Londres.
- GREFFE, Xavier (1999). «Economic Value of Heritage and Urban Renewal». *Symposium: The Urban and Regional Planning Requirements of a Cultural Heritage Conservation Policy*. Roma: Comissió de la Unió Europea (Programa Rafael).
- GREFFE, Xavier (2003). *La Valorisation économique du patrimoine*. París.
- MENGUIN, Jean Michael; MASSON, Gerard (1989). *Guide du développement local et du développement social*. París.